

Szakfolyóiratok dokumentációs feldolgozása a Csepel Autógyárban*

HEGYI Nándor

1. AZ ELJÁRÁS LÉNYEGE ÉS CÉLJA

A műszaki-termelési könyvtár- ill. tájékoztatási hálózat egységei és a szakintézmények igen sok folyóiratot - főleg a jelentőseket - párhuzamosan, sőt többszörösen rendelnek meg és dolgoznak fel. A párhuzamos beszerzést az anyag gyors hozzáférhetővé tétele és a tartalom iránti érdeklődés vállalatonkénti változásai a legtöbb esetben indokolják is. Maximálisan ki kell azonban küszöbölni a feldolgozás párhuzamosságát mind a szakkönyvtári tevékenységen belül, mind a szakintézmények és az iparág viszonylatában.

A párhuzamosság kiküszöbölésének gazdasági előnyei mellett lényeges szempont az információs bázis kiszélesítése is.

Az egy-egy iparágat érintő és érdeklő szaccikkek, közlemények, hírek, hirdetések szóródása tudvalevőleg igen nagyarányú a szaksajtóban, amelynek profilizozása talán nem is oldható meg. Így egy-egy iparág szakemberei a határterületi - sőt azon kívül eső - folyóiratokban is jelentős mennyiségű, számukra érdekes publikációt találhatnak, amelyet a teljességre törekvő szakmai tájékoztatás nem hagyhat figyelmen kívül. Tekintetbe véve még azt is, hogy egy-egy vállalat a szakterület sajtóját nem tudja teljes egészében biztosítani, olyan módszerhez kellett folyamodnunk, amely mind a hiányzó szakterületi, mind az azon kívül eső információs bázist a lehető legkisebb anyagi és munkaráfordítással hozzáférhetővé teszi.

Az eljárásnak, mint minden más vállalatnál, kettős a célja, de mindkét vonatkozásban a szakmai információs igények többsikü kielégítését szolgálja. Egyrészt a folyamatos (kurrens) tájékoztatást, tájékozódást biztosítja a vállalati műszaki-gazdasági-kereskedelmi döntési szintek és információigényes munkaterületek részére, szelektált és célzott tájékoztatás, valamint kiadványok formájában, másrészt a retrospektív tájékoztatáshoz szükséges visszakeresési lehetőségek (katalógusok) fejlesztését.

---

* A Tudományos és Szakkönyvtárak Módszertani Munkabizottsága által jutalmazott pályázat alapján

2. KIJELÖLÉS A FELDOLGOZÁSRA

Elsősorban azt kellett eldönteni, hogy milyen bázist használjunk fel a feldolgozásra. A vállalatunkat érdeklő szakfolyóiratokat két csoportba osztottuk. Az elsőbe az előfizetett vagy más úton biztosított, rendszeresen beérkező hazai és külföldi folyóiratok tartoznak, a másodikba pedig azok, amelyek érdeklík vállalatunkat, de beszerzésükre nincsen mód, így tartalmukról csak másodlagos forrásokból értesülhetünk (OMKDK tartalomjegyzék-fordítási szolgálata és referáló, valamint témafigyelő kiadványai, vállalatok és intézetek tájékoztató irodáinak különböző kiadványai).

Egyértelműen eldöntöttük, hogy feldolgozunk minden magyar folyóiratot, amelyet szakkönyvtárunk megrendelt. Elhatározásunkat megerősítette az a körülmény, hogy a hazai szakfolyóiratokat - eltekintve a Magyar Folyóiratok Repertóriumától - általában nem dolgozzák fel, így a retrospektív tájékoztatás céljára éppen a hazai anyag alig használható fel, különösen amikor sürgős igényt kell kielégíteni. Még a kurrens tájékoztatási igény sem elégíthető ki a hazai anyagból bizonyos - legalább címfelvetel mélységű - feldolgozás nélkül, ugyanis kevés vállalat szakkönyvtára rendelhet meg annyi példányt egy-egy folyóiratból, hogy minden információigényes munkahely eredeti anyagot kapjon, így ne legyen szükség cimanyag-szolgáltatásra.

A külföldi folyóiratok kijelölését eldöntötte egy előzetes felmérés, amelyből kiderült, hogy vannak folyóirataink, amelyek sehol, semmilyen formában nem kerültek feldolgozásra. (Itt kell megjegyezni, hogy az egyszerűség kedvéért nem teszünk különbséget a kiadók által terjesztett és a vállalati periodikumok között.)

A következő csoportba tartoznak azok a folyóiratok, amelyek szacikkek vonatkozásában feldolgozásra kerültek ugyan, azonban a szacikkeken kívül olyan piaci és gazdasági híreket, hirdetések, közleményeket és reklámokat tartalmaznak, amelyek vállalatunknál érdeklődésre tartanak számot. Mindegyik folyóiratról külön el kell döntenünk, hogy milyen mélységben dolgozzuk fel. Mutassuk be egy példával, hogy milyen megfontolásokra épül elhatározásunk.

A "Das Nutzfahrzeug" c. nyugatnémet folyóirat esetében már a megrendelést befolyásolja tartalmának jellege, amely - a mintapéldányból megállapíthatólag - gyűjtőkörünkbe vág, valamint a kiadó szakmai tekintélye.

Még az első szám beérkezése előtt megállapítottuk, az említett felmérés során, hogy két társvállalat tájékoztató irodájában kerül szakmai feldolgozásra, azonban ez formáját, mélységét és átfutási idejét tekintve nem megfelelő számunkra.

Igy házon belüli teljes feldolgozása mellett döntöttünk, egyelőre annak mélységét még nem érintve.

Első számainak beérkezése után megállapíthattuk, hogy a folyóirat

- külön rovatban és következetesen közli a nemzetközi haszonjárműgyártó ipar új gazdasági és piaci híreit,

- állandó rovatban ismerteti az új haszonjárműipari szabadalmakat,
- esetenként beszámol a haszonjármű-kiállításokról,
- majd minden számában ismerteti egy-egy világszínvonalon álló konstrukciót és annak műszaki és gazdasági vizsgálatát,
- röviden ismerteti az iparág új szakkönyveit,
- világviszonylatban foglalkozik a gépkocsigyártás iparpolitikai kérdésével,
- szakcikkek konstrukciós és gyártási kérdésekkel egyaránt foglalkoznak,
- rövid ismertetést ad a gépkocsiiparban alkalmazható új szerelvényekről, tartozékokról, agregátokról stb.

A felsorolt tartalmi sajátosságok tehát a folyóirat többirányú teljes feldolgozását teszik szükségessé, minél kisebb átfutási idővel.

Igy a Műszaki Tájékoztató Osztályon a folyóiratot át kell néznie annak, akinek a feladata 1. a gyarapítás, 2. a piaci híreket tartalmazó és más kiadvány szerkesztése, 3. a célzott tájékoztatás és a katalógus részére történő dokumentálás.

A feldolgozás után, amelyről később szólunk, kerülhet sor a további felhasználásra: köröztetésre, kölcsönzésre.

3. A FELDOLGOZÁS

A feldolgozás mértékét, mélységét egyrészt az igények szabják meg, másrészt a publikációk tartalma. Az igények felméréséről, amely a vállalati koncepciók, műszaki fejlesztési tervek, utasítások és egyéni megkérdezések stb. alapján történik, ezen a helyen nincs módunk beszámolni. A feldolgozás eszerint a legegyszerűbb formától, a címleírástól (ill. címfordítástól) kezdve a tömörítvényig és kompilációig, külön rendelésre a fordításig terjed.

Itt felelünk arra a kérdésre – ami a későbbiek során is felmerülhet –, hogy mi érdeklí a vállalatot, tehát mit címfelvételezzünk, ill. később miről tájékoztassunk, vagy mit öntsünk kiadványi formába. A gépjárműipar igen sok szakágazatot ölel fel; nemcsak a gépipar egész területének szakirodalma szükséges a gépjárműgyártásban dolgozók számára, hanem igen sok más iparágé (kohászaté, öntészeté, vegyészete, sőt a kárpitos szakmáé stb.) is, amelyek szintén részt vesznek a végtermék kibocsátásában. A nagyobb tömegű publikáció feldolgozása mennyiségileg több munkát, qualitative pedig több szelekciót stb. kíván.

A feldolgozást végző dokumentáló ezen megfontolásokon felül még három tényezőre támaszkodhat munkájában. A működési szabályzat határozottan leszögezi (ETO számokban kifejezve) a szakirodalmi gyűjtés profilját. Az évenkénti igényfelmérések tükrözik az esetleges új, aktuális és ezen belül a kiemelt témákat. Végül fiatal vagy új munkatárs esetében addig tart az instruálás, amíg rutinná válik számára, hogy mi a vállalat információs igénye és mi lehet a szükséglete, a jövőbe is tekintve.

A feldolgozandó közlemények minőségét a folyóirat és a szerző alapján ítéljük meg. Kétségtelen, hogy mindenképpen becsuszhathat – elenyésző százalékban vagy ezrelékben

érdektelen információ is, azonban ez talán kevesebb bajt okoz - hiszen a felhasználó is szelektál -, mintha egy értékes információ kimarad.

Visszatérve tehát a feldolgozás mértékére: saját magyar nyelvű folyóiratainknak vállalatunkat érdeklő cikkeiről csak cimleírás készül, két példányban.

Saját külföldi folyóiratainknak vállalatunkat érdeklő cikkeiről ugyancsak két példány cimleírás készül. Itt már csak kartonra másolásról kell gondoskodnunk azok esetében, amelyek tartalomjegyzékének fordítását megrendelhetjük, ill. amelyek cimfordításait a különböző másodlagos forrásokból kimásolhatjuk.

A cimleírásokon vagy cimfordításokon kívül minden külföldi folyóirat azon szakcikkeiről, amelyek kiemelt vállalati témákról adnak információt, annotációt készítünk a célzott szelektált tájékoztatás céljára.

Két példányos cimleírás (másolat) készül az olyan folyóiratoknak vállalatunkat érdeklő cikkeiről, amelyekre vállalatunk nem fizet elő, de amelyeket a szakintézményektől vagy más vállalatoktól megrendelt vagy bekért különböző referáló vagy tájékoztató kiadványok feldolgoznak. Ez esetben a cimleírások a folyóirat lelőhelyét is feltüntetik, egyszerűsítve ezzel az eredeti folyóirat könyvtárközi kölcsönzését, ill. az eredeti közlemény másolatának bekérését.

Az összes cimleírás egyik példánya a fénylyukkártyás katalogizálásnál kerül feldolgozásra, biztosítva a retrospektív tájékoztatás lehetőségét, míg a másik példány a kurrens, szelektált, címzett és kiadványi tájékoztatás céljait szolgálja.

A folyóiratok gyors felhasználása érdekében előre meg kell határoznunk feldolgozásuk ütemét. A fent említett "Das Nutzfahrzeug" feldolgozására például - figyelembe véve a többi folyóirat feldolgozását és a munkatársak más irányú lekötöttségét - a példányok beérkezésétől számítva 4 munkanapot szántunk:

1. nap: beérkezés, nyilvántartásba vétel, könyvismertetések alapján előszerzeményezés, esetleg megrendelés.
2. nap: gazdasági, piaci hírek, kiállítási ismertetések stb. kijelölése, fordítása, esetleg tömörítvények készítése a piaci gyorstájékoztatás részére.
- 3-4. nap: cimfordítások és referátumok készítése a szelektált tájékoztatás és a referenzkatalógus részére.

Az 5. napon kezdődik tehát a folyóirat körözése, amelynek során postafiókrendszerben jut el 1. a szabadalmi ügyekkel, 2. a műszaki fejlesztéssel, 3. a kísérlettel, kutatással, 4. a gyártmányfejlesztéssel és szerkesztéssel foglalkozó részlegekhez, ill. azok érdekelt munkatársaihoz.

A fenti négy állomásra egyenként 1-4 hét átnézési időt számítunk, ami a lap terjedelmét tekintve elegendő. A folyóirat így kb. a beérkezés utáni 5. héten kerül a

kölcsönzési forgalomba. Az átfutás ütem szerinti biztosítása érdekében gyorsmásolás-sal elégítjük ki azokat az igényeket, amelyek a köröztetés folyamán az eredeti közlemény vagy fordítása iránt felmerülnek.

4. FELHASZNÁLÁS

Már utaltunk a folyóiratok felhasználásának különböző lehetőségeire, most összegezzük a teljes kiaknázást biztosító fázisokat.

4.1 FELHASZNÁLÁS KIADVÁNYOKBAN

Számítottunk rá, hogy a vállalati piackutatás nem nélkülözheti a szakirodalmi tájékoztatás közreműködését, ill. hogy ennek a tevékenységnek az íróasztali, u.n. "desk research", más szóval indirekt részét - indokoltan - a szakirodalmi tájékoztató részlegnek kell ellátnia. Erre már a folyóiratok megrendelésénél tekintettel voltunk, s az évek óta érkező szakfolyóiratok közül is ezzel kapcsolatos több évi tapasztalataink alapján választottuk ki azokat, amelyekből hetenként kétszer megjelenő Gyorsfigyelő szolgálat c. kiadványunkat összeállítjuk.

Ugyancsak saját folyóiratanyagunk azon cikkeiről, amelyek a vállalat kiemelt témáiról, az iparág, a gyártmányok, a technológia stb. fejlődési tendenciáiról szólnak, fordítás, tömörítvény vagy kompiláció, esetleg szakirodalmi összeállítás készül. Ezek egy korlátozott és változó példányszámban, kb. kéthavonként megjelenő, esetleg ábrákkal is tarkított, felső- és középfoku döntési szinteknek vagy kiemelt témákat gondozó információigényes munkahelyeknek szóló műszaki-gazdasági kiadványba kerülnek.

4.2 FELHASZNÁLÁS A SZELEKTÁLT, CÉLZOTT TÁJÉKOZTATÁSBAN

A szelektált, célzott tájékoztatás kialakulása és ügyrendje külön tárgyalást igényelne. A közel tíz éve bevezetett módszernek az a lényege, hogy a meghatározott témákra vonatkozó, nagy gonddal megszürt anyagot címfelvételek és szükség esetén annotációk formájában meghatározott időpontokban juttatják el a tárgyév elején lerögzített címekre, a visszakeresést pillanatok alatt biztosító nyilvántartási rendszerben.

4.3 KÖRÖZTETÉS

A folyóiratok a feldolgozás után - a tárgyév elején végzett igényfelmérés alapján - köröztetésre kerülnek. Az igénylők egy-egy számindexet kapnak, ezek az év elején a köröztetésre igényelt folyóirat beérkezési kardex-lapjára kerülnek (a feldolgozók indexei után) olyan sorrendben, ahogyan az illető folyóirat az igénylők érdeklődésére számot tarthat. Ugyanilyen sorrendben kerülnek a számjelzetek a példányokra, amelyek így automatikusan indulnak el a maguk útján.

SAKFOLYÓIRATOK FELDOLGOZÁSÁNAK RENDJE

Sor- szám	Folyóirat címe	Feldolgozók és felhasználók						
		Kiadvány		Cimfordítás	Annotálás	Cimleírás	Köröztetés	
		Gyorsfgy.	Műsz.-Gazd.					
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
1	Aluminium	-	-	OMKDK	-	0/8	-	
2	ATZ	0/1	0/1	OMKDK	0/4	0/8	3, 21, 12, 13.	
3	Austro Motor	0/1	-	0/5	-	-	2, 3, 17, 7, 21	
4	Auto Volt	-	-	0/3	-	-	7, 23.	
5	Automatizálás	-	-	-	-	0/8	-	
6	Automobil Industrie	0/1	0/2	0/4	0/4	-	3, 21, 22, 13, 17, 19.	
7	Automotive Industries	0/2	0/2	0/6	0/6	-	21, 13, 17.	

(A 0/ jelzetek a tájékoztatási dolgozókat jelzik, a 8. rovat jelzetei pedig a folyóiratra igényt tartó más szakembereket s egyben köröztetésének sorrendjét.)

4.4 KÖLCSÖNZÉS

A feldolgozás és a köröztetés után kerülnek a folyóiratok könyvtári kölcsönzésre.

4.5 REPROGRÁFIA ÉS FORDÍTÁS

A szelektált tájékoztatás, kiadványi tevékenység, köröztetés és kölcsönzés során felmerülő jogos igényeket reprográfiával vagy fordítással elégítjük ki, külön szabályozott igénybejelentés vagy rendelés alapján.

5. AZONOSÍTÁSI ÉS VISSZAKERESÉSI LEHETŐSÉG BIZTOSÍTÁSA

Röviden utalni kívánunk arra, hogy a feldolgozás évenként előre kidolgozott terv szerint folyik. A mellékelt minta szerinti táblázat már az év elején megszabja egy-egy folyóirat felhasználásának módját. A "0" indexszel jelzett belső munkatársak munkanaplót vezetnek a rájuk tartozó példányok feldolgozásáról és a nyert információk számáról.

Nem kell külön szólni a fénylyukkártyás feldolgozásról, amely épp a visszakeresés és az azonosítás biztosítására szolgál.

A kiadványi tájékoztatás során közölt információkat az eredeti forrás megjelölésén kívül ugyancsak sorszámmal látjuk el, így ezek az információk is - a legkülönbözőbb szempontok szerint - visszakereshetők, azonosíthatók, tehát speciális összeállításokban felhasználhatók.

Már említettük, hogy sajátos kódrendszer teszi lehetővé a célzott tájékoztatás által nyújtott információk gyors és biztos azonosítását és visszakeresését.

6. AZ ELJÁRÁS ELŐNYEI ÉS EREDMÉNYEI

Az eljárás - amelyet kb. 30 hazai és több mint 100 külföldi lap esetében alkalmazunk - lehetővé teszi, hogy egyetlen, vállalatunkat érintő közlemény se vesszen el. Az előzetes feldolgozás azt is biztosítja, hogy a lapok köröztetésével kb. egyidőben kerüljenek kibocsátásra a célzott tájékoztatás kartonjai és a kiadványok, ami a nyelvi nehézségek áthidalását is elősegíti. Végül - de nem utolsó sorban - igen lényeges az, hogy a folyóiratok beérkezésével egyidőben és arányosan növekedik a fénylyukkártyás információs bázis, és bővülnek a környezetre, a piacra vonatkozó adatok, értesülések.